

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University

ISSN 0858-8325 © ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖

บทบรรณาธิการ

อวสานภาษาศาสนาพุทธคืออวสานพระพุทธศาสนา

ราวห้าสิบปีมาแล้วที่ผู้เขียนได้ยินคำพูดว่า “วิทยาศาสตร์เจริญขึ้นทำให้ศีลธรรมเสื่อมลง” คำพูดนี้หมายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยเฉพาะ แต่จะเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นนานสักเพียงไรไม่ทราบ พระสงฆ์และผู้รู้ทางศาสนาบางส่วนก็มักตอบว่า “ศีลธรรมไม่เสื่อม คนต่างหากที่เสื่อม” คำตอบนี้ดูเหมือนจะเป็นคำตอบที่ไม่เห็นตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของคนไทย ทั้งยังเป็นคำตอบแบบ “เล่นลิ้น” มากกว่าจะเป็นคำตอบที่คิดให้ถึงแก่นของปัญหา เป็นคำตอบที่ใช้ปกปิดปัญหาและปิดกั้นตัวเองมิให้พิจารณาปัญหา เพราะหากพิจารณาถึงแก่นของคำพูดแล้ว คำที่ว่าศีลธรรมเสื่อมนั้นหมายถึงศีลธรรมของคนเสื่อม คือคนไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่ประพฤติตามศีลธรรมและประพฤติตรงข้ามคือ ศีลธรรมได้เสื่อมไปจากจิตใจคนมากขึ้นและเป็นจำนวนมากขึ้น ถ้าเคยมีคนที่เคร่งศีลธรรม ความเคร่งนั้นก็น้อยลง เคยมีคนเคร่งศีลธรรมจำนวนมาก คนที่เคร่งก็มีจำนวนน้อยลง ศีลธรรมโดยรวมจึงเสื่อมลงจริงๆ เพราะ

ศีลธรรมที่ไม่เชื่อมโยงกับผู้ประพฤติด้อยเป็นนามธรรมที่บอกไม่ได้ว่าดีขึ้นหรือเสื่อมลง แต่เมื่อศีลธรรมสัมพันธ์กับความประพฤติก็สามารถบอกได้ว่าดีขึ้นหรือเสื่อมลง โดยดูจากความประพฤติและจำนวนคน

คำตอบดังกล่าวเป็นการบิดเบือนเหตุว่า ความเจริญของวิทยาศาสตร์กับศีลธรรมโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ไม่เกี่ยวข้องกัน ในขั้นแรกผู้เขียนก็เป็นผู้หนึ่งที่คิดเช่นนั้น เพราะว่าคนที่เรียนวิทยาศาสตร์และเป็นคนเคร่งศีลธรรมก็มีอยู่มาก วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องวัตถุ ส่วนศาสนาเป็นเรื่องจิตใจ การคิดเช่นนั้นแม้จะมีส่วนจริงหากวิทยาศาสตร์หมายถึงเฉพาะวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ที่ไม่เชื่อมโยงไปถึงธรรมชาติของมนุษย์ แต่ถึงกระนั้นความเชื่ออันเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์คือความเชื่อว่า สสารและพลังงานเท่านั้นที่เป็นจริงก็ทำให้ผู้ที่เชื่อวิทยาศาสตร์เห็นว่า คุณค่าทั้งหลาย เช่น ความดี ความชั่ว บุญ บาป ไม่มีจริง กฎแห่งกรรมไม่มีจริงเพราะเรื่องเหล่านี้มิใช่ “ธรรมชาติ” ตามความหมายของวิทยาศาสตร์ที่เห็นว่าแม้แต่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายรวมทั้ง

มนุษย์ก็เป็นเพียงสสารและพลังงานที่ทำงานร่วมกันในเชิงกลไกและเชิงเคมี จิตเป็นเพียงผลการทำงานนั้นหรือเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของการทำงานนั้น เหมือนหุ่นยนต์หรือคอมพิวเตอร์ที่ทำงานได้ คิดได้โดยไม่มีจิต จิตหากจะมีก็เป็นเพียงชื่อเรียกการทำงานและผลการทำงานของสมองเท่านั้น

ความเชื่อเช่นนี้แม้จะไม่ได้ทำลายศีลธรรมโดยตรงและโดยเร็ว แต่หากมีความเชื่อเช่นนี้มากขึ้น และมีความเชื่อเรื่องจิต คุณค่า กรรม ฯลฯ ที่เป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา น้อยลง ศีลธรรมก็ย่อมจะเสื่อมไปจากใจคน ความดีงามย่อมไม่ใช่สิ่งที่คนเหล่านั้นสนใจ คุณค่าของคนย่อมได้รับความสนใจลดลง แต่มูลค่าจะกลับได้รับความสนใจมากขึ้น นานเข้าสิ่งที่ไม่ดีทางศีลธรรม เช่น ความเห็นแก่ตัว การหาประโยชน์โดยไม่สนใจความเดือดร้อนของใครหรือไม่สุจริต การเลี่ยงกฎหมาย การเอาเปรียบ การไม่รับผิดชอบต่อสังคม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การแสดงออกทางเพศอย่างเปิดเผย ก็กลายเป็นเรื่องธรรมดาที่คนไม่ตำหนิ หรือเห็นเป็นเรื่องดีงามได้ในที่สุด คนโกง คนค้าของผิดกฎหมาย คนที่รังแกคนด้วยอำนาจอิทธิพล หากไร้รอยและมีอำนาจก็เป็นผู้ที่คนทั้งหลายนับหน้าถือตา แม้สื่อสาธารณะก็พากันเกรงใจหรือพลอยเป็นไปด้วย

ความเชื่อวิทยาศาสตร์ที่เชื่อมโยงไปถึงการไม่เชื่อเรื่องคุณค่าดังกล่าวกลายเป็นความเชื่อของคนไทยมากขึ้น และมีอัตราเร็วขึ้นก็ด้วยระบบการศึกษาและการพัฒนาประเทศที่มีแนวคิดที่ว่า ประเทศจะเจริญได้ก็ต้องพัฒนาวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนตั้งแต่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม แนวคิดนี้ไม่สนใจความดีความชั่ว ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดการศึกษาตั้งแต่สมัยเมื่อห้าสิบปีก่อนที่ให้ความสำคัญแก่วิทยาศาสตร์และเรื่องตะวันตกโดยถอดแบบและเนื้อหา เช่น ในหลักสูตรชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นั้น คะแนนวิชา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิชาละ 100 คะแนน แต่คะแนน

วิชาศีลธรรมมีเพียง ๒๐ คะแนน ครูสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ก็เป็นครูที่มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอนและเป็นที่ยกย่อง แต่ครูสอนศีลธรรม คือครูที่สอนวิชาเหล่านั้นไม่ได้และมักไม่รู้พระพุทธศาสนา ส่วนนักเรียนก็ไม่อยากเรียน ด้วยมีเหตุผลว่าไม่ใช่วิชาที่จะใช้ศึกษาต่อเพื่อประกอบอาชีพและคะแนนน้อย นอกจากนั้นวิชาศีลธรรมยังศึกษาในฐานะเป็นวิชาวิชาหนึ่งและใช้การท่องจำมากกว่าจะเป็นวิชาที่ปฏิบัติและอบรมความประพฤติ เรียนเพื่อสอบความจำมากกว่าเรียนเพื่อจะอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี ดังนั้นแม้จะเรียนวิชาพระพุทธศาสนากันทุกปีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษา ก็ไม่ส่งผลทางความประพฤติ และไม่ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชีวิต ต่อการทำงาน และต่อประเทศ การพัฒนาหลักสูตรและการสอนพระพุทธศาสนาก็ไม่จริงจังและขาดความทันสมัย ต่างกับการเรียนการสอนและหลักสูตรวิชาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ จึงกล่าวได้ว่าวิชาพระพุทธศาสนาไม่ได้รับความเอาใจใส่ในระดับสถานศึกษา ซึ่งเป็นระดับที่อบรมเยาวชนตั้งแต่ต้น เมื่อไม่ได้รับการอบรมให้รู้ว่าจะอะไรดีอะไรชั่วก็ไม่แปลกที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่วได้โดยที่เห็นเป็นเรื่องธรรมดา ยิ่งผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างในทางชั่วด้วยแล้ว ทั้งสังคมก็จะเปลี่ยนไปด้วยคนชั่วและความชั่ว เป็นสังคมที่น่ารังเกียจในสายตาสังคมที่ดีอื่นๆ แม้ในปัจจุบันสังคมไทยก็ถูกเพ่งเล็งเช่นนั้นอยู่ไม่น้อย เช่น โลกประณามว่าเป็นสังคมฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นสังคมที่นิยมความรุนแรง สังคมทำลายสิ่งแวดล้อม สังคมละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา สังคมหนีสิน ต่อไปก็อาจเป็นสังคมไม่ดีในลักษณะอื่นๆ เช่น สังคมบูชาคบราวย สังคมทำลายวัฒนธรรม ลักษณะเช่นนี้ล้วนเป็นลักษณะที่ขัดกับคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เมืองไทยที่เคยเป็นเมืองพุทธเพราะคนเป็นคนดีแบบชาวพุทธกำลังกลายเป็นเมืองของคนเห็นผิดเป็นชอบ เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นชั่วเป็นดี ทำร้ายและเอาเปรียบแทนเมตตา กรุณา เห็นแก่ตัวแทนที่จะเห็นแก่ส่วนรวม ฯลฯ

ความเสื่อมลงของพระพุทธศาสนา นอกจากจะเกิดจากการศึกษาแบบใหม่และค่านิยมใหม่ที่มุ่งไปทางวัตถุและร่างกายแล้ว เนื้อหาความรู้ใหม่ๆ ยังเบียดบังพื้นที่ของวิชาความรู้แบบเก่าให้หดหายไป โดยทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องไม่จำเป็นและล้าสมัยโดยการโฆษณาชวนเชื่อของครุวิทยาาสตร์ บางพวกที่ไม่ได้รับการอบรมด้านศีลธรรมจนความรู้สึกดีเลว ผิดชอบกลายเป็นเรื่องไม่สำคัญทั้งในสายตาครูและศิษย์ ความสุขจากวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้าแทนที่ทั้งในความรู้สึกและความคิด เมื่อคนรุ่นต่อไป ได้รับการศึกษาแบบนี้ก็จะไม่รู้จักรู้เรื่องจิตใจ และเรื่องพระพุทธศาสนา ที่ได้อบรมคนไทยให้รักชาติรักศาสนาและรักชาติประเทศ มาได้จนทุกวันนี้

การที่เนื้อหาความรู้ค่อยๆ หายไปจากการศึกษา ในสถาบันทางโลกและเริ่มอ่อนลงในสถาบันทางศาสนาด้วย นั้นเป็นผลให้คำพูดที่ใช้ในเรื่องจิตใจและคุณงามความดีของมนุษย์ค่อยๆ เสื่อมและจะสูญไปในที่สุด เพราะความคิดเช่นนั้นในหมู่คนไทยลดน้อยลง คำพูดเช่น เกวใจคนอื่น คิดถึงออกเขาออกเรา เรียบร้อย มีน้ำใจ บาปกรรม เสียสละ เคารพผู้ใหญ่ ซื่อกินไม่หมดคดกินไม่นาน ฯลฯ ไม่เป็นที่เข้าใจและไม่เป็นที่สนใจของคนรุ่นใหม่ ยิ่งคำทางศาสนาแท้ๆ เช่น อนิจจัง กรรม ความหลุดพ้น กิเลส ตัณหา อคติ ธรรม ปฏิจจสมุปบาท โลกุตตระ เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา หิริ โอตตปปะ ยิ่งเป็นคำที่คนทั่วไปไม่รู้จัก และนักเรียนจำนวนมากที่รู้จักก็เป็นเพียงการท่องจำโดยไม่เข้าใจ ความหมายและไม่เคยปฏิบัติ คำที่เคยเป็นคำที่คนไทยพูดถึงและปฏิบัติเป็นนิสัยเช่น เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวทติ เบญจศีล เบญจธรรม ห่างไกลการปฏิบัติออกไปทุกทีๆ

ภาษาที่หายไปนี้เป็นเครื่องหมายว่าพุทธธรรม กำลังสลายไปจากจิตใจคนไทยและสังคมไทย เมื่อไม่เข้าใจและไม่ได้ใช้ โอกาสที่พระพุทธศาสนาจะกลับมากล่อมเกล่าจิตใจและสังคมไทยก็เป็นไปไม่ได้ยาก เพราะวัฒนธรรมสืบทอดด้วยภาษา ภาษาสูญ วัฒนธรรมก็สูญ วัฒนธรรมสูญ ภาษา

ของวัฒนธรรมนั้นๆ ก็สูญ ตรงข้ามวัฒนธรรมเกิดภาษาก็เกิด วัฒนธรรมเจริญ ภาษาของวัฒนธรรมนั้นก็เจริญ ภาษาของวัฒนธรรมใดเจริญ วัฒนธรรมนั้นก็เจริญ แผลขยายถ่ายทอดออกไป วนเวียนอยู่เช่นนี้ เช่นภาษาวិทยาศาสตร์ของวัฒนธรรมตะวันตกที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมตะวันตก และวิทยาศาสตร์ที่เจริญขึ้นทำให้ภาษาวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น ทั้งคำศัพท์สำนวน และวิธีใช้ภาษาอย่างวิทยาศาสตร์ วิชาการทั้งหลายที่พ่วงมากับวิทยาศาสตร์ก็เจริญขึ้นและมีภาษาของวิชาการเหล่านั้น ภาษาที่เจริญขึ้นนี้ก็เป็นเครื่องมือถ่ายทอดวิทยาศาสตร์ให้มั่นคงและกว้างขวางยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับที่ศาสนาและภาษาของศาสนาเคยเป็นมาก่อน

การพิจารณาความเจริญเพียงด้านเดียวคือด้านวัตถุและร่างกายตามขอบเขตความรู้ที่วิทยาศาสตร์เชื่อได้ ทำลายความเจริญด้านจิตใจและศีลธรรมอย่างเป็นนโยบายรัฐ และเป็นระบบซึ่งกระทบสังคมทั้งหมด กล่าวคือด้วยการศึกษามวลชนที่รัฐจัดขึ้น ซึ่งส่งผลให้วิทยาศาสตร์เจริญขึ้นในประเทศไทยไม่มากนัก แต่ได้ส่งผลให้ศีลธรรมถูกทำลายอย่างหนัก คนในระบบการศึกษาใหม่มุ่งแต่วิทยาศาสตร์ มีแต่ความรู้ความคิดแต่ขาดจิตใจที่ดีงามและสำนึกที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวม ขาดความซื่อสัตย์ ขาดวินัย ความขยันขันแข็ง ความอดทน ความรักชาติ ความประหยัดอดออม ความไม่สุรุ่ยสุร่าย ซึ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่พระพุทธศาสนา สอนเพื่อจะทำให้คนสร้างและใช้ความรู้ในทางที่ดี สร้างและดำเนินกิจการต่างๆ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและความเจริญของส่วนรวม หากการศึกษาเป็นเช่นนี้ต่อไป ธรรมที่ใช้เป็นกรอบในการรักษาสังคม เช่น ทศพิธราชธรรมอย่างโบราณหรือธรรมาภิบาลอย่างสมัยใหม่ ก็ไม่อาจทำหน้าที่ได้จริงจะเป็นแต่คำพูดลอยๆ ที่ไร้ผลทางปฏิบัติหรือเพียงใช้อ้างเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะศีลธรรมเป็นสิ่งที่คนที่พูดและปฏิบัติไม่เชื่อและไม่นับถือเท่าผลประโยชน์ส่วนตัว

ความเสื่อมลงของพระพุทธศาสนาในระบบการศึกษา เป็นที่มาของความเสื่อมของวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา ซึ่ง

เป็นที่มาแห่งความเสื่อมของจิตใจและศีลธรรมเพราะขาดการให้ความสำคัญที่จะอบรมเยาวชนให้เป็นคนมีศีลมีสัจธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี พระพุทธศาสนาก็ใกล้ล้นดับสูญจากสังคมไทย อยู่ในสภาพทรุดต่าพินยากเหมือนบ้านไม้ผุๆ ที่ซ่อมยากแต่หักพังได้ง่ายและเร็ว ศัพท์พระพุทธศาสนาและที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาก็จะค่อยๆ หดไปจากภาษาไทย เริ่มอย่างช้าๆ และเร็วขึ้นๆ เป็นทวีคูณ เมื่อใดถึงกาลอวสานแห่งศาสนาพุทธเมื่อนั้นคือ กาลอวสานแห่งพระพุทธศาสนา

ผู้ที่มีความเห็นแย้งอาจอ้างข้อมูลว่าในปัจจุบัน ครูที่สอนพระพุทธศาสนาและนักเรียนที่เรียนวิชาดังกล่าวสอบหลักสูตรนักรธรรมได้มากขึ้น รายการอบรมธรรมะในสื่อต่างๆ ก็มากขึ้น วัดที่สอนปฏิบัติธรรมก็มีมากขึ้น นั่นก็เป็นข้อดีและเป็นแสงสว่างเล็กๆ ในความมืดแห่งวัตถุนิยมที่แผ่เข้ามาครอบงำ เพราะแม้จะมีคนสนใจพระพุทธศาสนาอยู่มาก แต่เมื่อเทียบกับจำนวนคนที่เรียนวิชาทางวิทยาศาสตร์และจำนวนคนที่ไม่รู้จักพระพุทธศาสนาแล้วก็เทียบกันไม่ได้ สังคมที่ให้ความสำคัญแก่วิทยาศาสตร์ทั้งวิชาในหลักสูตรและเมื่อทำงานเป็นสังคมที่เปิดโอกาสแก่คนที่รู้วิทยาศาสตร์มากกว่าคนที่รู้พระพุทธศาสนา คนที่เป็นคนสำคัญในสังคมส่วนมากก็มาจากวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ เรื่องที่พูดและภาษาที่ใช้จึงเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าพระพุทธศาสนาหรือแทบไม่ได้พูดคำทางพระพุทธศาสนาเลยในแต่ละชั้นเรียนในแต่ละวันและในการทำงาน

ช่วงห้าสิบปีที่ผ่านมาคนไทยเปลี่ยนไปมาก ความเป็นตะวันตกมากขึ้น เป็นไทยและเป็นพุทธน้อยลง คนจำนวนมากไม่รู้จักพระพุทธศาสนา แม้รู้จักวัด รู้จักพระ แต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร สอนอะไร ทำหน้าที่อะไร ศัพท์พระพุทธศาสนา คำภาษาบาลีสันสกฤต แม้ยังใช้อยู่ในภาษาไทยแต่น้อยคนที่จะเข้าใจรากศัพท์และความหมาย คำบาลีสันสกฤตแม้เป็นที่นิยมในปัจจุบันก็กลายเป็นเพียงคำที่ใช้ตั้งชื่อแปลกๆ โดยเจ้าของชื่อ หรือบางครั้งคนที่ตั้งชื่อเองก็ไม่รู้บาลีสันสกฤต และเข้าใจความหมายเพียงท่องจำ

เราไม่ควรประมาทว่าภาษาบาลีและศัพท์พระพุทธศาสนายังอยู่และยังมีคนเรียน เพราะจำนวนคนเรียนก็น้อยลง ศัพท์ที่สังคมใหม่ไม่ได้ใช้ก็จะค่อยๆ หายไป เราจะเห็นได้จากอาหารหลายๆ ชนิดที่คนรุ่นเก่าคุ้นเคย ปัจจุบันก็แทบไม่มีใครรู้จัก เช่น บาเยย กะลอจี คำสองคำนี้ต่อไปอาจจะไม่มีใครรู้จัก แล้วทั้งคำและอาหารสองอย่างนั้นซึ่งมาจากสองวัฒนธรรมก็จะสูญไปจากสังคมไทย การหายไปนี้ในคนรุ่นหนึ่งอาจดูว่าไม่มาก แต่เมื่อผ่านไปยังคนรุ่นต่อไปก็ค่อยๆ ลดการใช้ลงและสูญไปในที่สุด คนไทยในสังคมรุ่นต่อไปซึ่งยังห่างไกลพระพุทธศาสนาจะใช้ศัพท์พระพุทธศาสนา น้อยลง จะเป็นรุ่นที่การหายไปของศัพท์จะยังมีจำนวนมากขึ้นเร็วขึ้นคือมีอัตราเร่ง ดังนั้นภายในสามชั่วอายุคน คนรู้บาลีอาจมีน้อยจนเป็นคนพิเศษ คนรู้พระพุทธศาสนาอาจมีมากกว่าแต่ก็น้อยจนเป็นคนพิเศษเช่นกัน คนพิเศษที่ว่านี้เองยังอาจไม่เป็นที่ต้องการทางวิชาการในโลกสมัยใหม่ เราจึงไม่ควรประมาทในเรื่องภาษาพระพุทธศาสนา เพราะความสูญสิ้นไปของภาษาไม่ใช่เรื่องภาษาเท่านั้นแต่เป็นเรื่องการสูญสิ้นศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งจะทำให้คนเราใช้ภาษาหรือไม่ใช่ภาษานั้น เป็นความสูญสิ้นอัตลักษณ์ของคนไทยคือความเป็นผู้มีศาสนาและความเป็นพุทธ ศาสนิกชนคนไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากเหง้าของความเป็นไทย มีมารยาทไทย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจ ความใจบุญ ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเรา ความเกรงใจ ความเอื้อเฟื้อ ความรู้จักให้อภัย ความรักสงบ ความรู้คุณค่าของเงิน ความนับถือคนดี ฯลฯ ก็จะสูญสลายไปจากคนไทยและประเทศไทย เราต้องเร่งรักษาพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ได้ด้วยการใช้พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมแก่โลกสมัยใหม่ ซึ่งจะทำให้ทั้งพระพุทธศาสนาและภาษาด้านพระพุทธศาสนา กลับมาดำรงคงเป็นวัฒนธรรมของชาวไทย เป็นคุณประโยชน์แก่ชาวไทยต่อไปได้